

YMPÄRISTÖOHJELMA

Hollolan seurakunta

KIRKON YMPÄRISTÖDIPLOMI
Hollolan seurakunnan ympäristötyön toimi-
kunta
Sakari Suovesi
Toukokuu 2022

SISÄLLYS

JOHDANTO	1
YMPÄRISTÖDIPLOMI	2
TOIMINTA JA TALOUS	3
YMPÄRISTÖKASVATUS.....	4
JÄTEHUOLTO JA KIERTOTALOUS.....	6
RUOKA JA KEITTIÖT	9
ENERGIA, KIINTEISTÖT JA KIINTEISTÖNHOITO	11
HAUTAUSMAAT JA VIHERALUEET	14
METSÄT JA MUUT LUONNONALUEET	17
LIIKENNE	19
LÄHTEET	20
LIITTEET	21

JOHDANTO

”ISO (International Organization for Standardization) on maailmanlaajuinen kansallisten standardisoimisjärjestöjen (ISON jäsenten) liitto.” Se on laatinut ISO 14001 standardin, jonka tarkoituksena on edistää ympäristön ja ihmisen välistä tasapainoa, jotta seuraaville sukupolville jää inhimilliset olosuhteet elämään. Tämä on johtanut ympäristöjärjestelmän luomiseen, joka on järjestelmällinen keino ympäristöasioiden käsittelemiseksi. (Suomen Standardisoimisliitto SFS ry 2015.)

Kirkon ympäristödiplomi on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntia varten laatinut ympäristöjärjestelmä (Suomen ev.lut.kirkko a). Ympäristöohjelma on osa sitä. Ympäristöohjelmassa esitetään tavoitteet tulevaisuuden diplomikaudeksi, joita on tarkoitus kehittää ja ylläpitää seuraavan viiden vuoden ajan. Ohjelmassa on esitetty asetetuille tavoitteille toimenpiteet, aikataulut ja vastuuhenkilöt. (Suomen ev.lut.kirkko b.) Käsiteltäviä aiheita ovat toiminta ja talous, ympäristökasvatus, jätehuolto ja kiertotalous, ruoka ja keittiöt, energia, kiinteistöt ja kiinteistönhoito, hautausmaat ja viheralueet, metsät ja muut luontoalueet ja liikenne. (Suomen ev.lut.kirkko c.) Hollolan seurakunnan ympäristöohjelman pohjana on toiminut seurakunnan tekemä ympäristökatselmus. Katselmus on tehty seurakunnan omana työnä ja siinä on selvitetty seurakunnan toimintojen tämänhetkiset ympäristövaikutukset. Tavoitteena ohjelman laatimisessa on ollut, että jokaiselta työalalta kirjataan ympäristöohjelmaan jokin konkreettinen tavoite (Suomen ev.lut.kirkko b).

Lainsäädäntö vaatii ympäristövaikutusten huomioonottamista lähes kaikessa seurakunnan toiminnassa, kuten rakentamisessa, kiinteistönhoidossa, jätehuollossa ja metsänhoidossa. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ympäristödiplomin avulla Hollolan seurakunta voi tiedostaa toimintansa ympäristövaikutukset, minimoida riskit, ennakoida tulevia haasteita ja kehittää jatkuvasti toimintaansa. Tämä on pitkällä aikavälillä myös taloudellisesti järkevä toimintatapa. (Suomen ev.lut.kirkko a.)

Hollolan seurakunta on maantieteellisesti laaja. Se koostuu Hollolan kantaseurakunnasta, Kärkölan ja Hämeenkosken kappeliseurakunnista sekä Kuhmoinen-Padasjoki kappeliseurakunnasta. Hollolan seurakunta toimii neljän kunnan alueella: Hollolassa, Kärkölässä, Padasjoella ja Kuhmoisissa. (Hollolan seurakunta.) 1.1.2023 alkaen Kuhmoisten-Padasjoen kappeliseurakunta lakkautetaan. Sen tilalle perustetaan Kuhmoisten ja Padasjoen kappeliseurakunnat (Hollolan seurakunta 2022).

YMPÄRISTÖDIPLOMI

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ympäristötyön pohjana ovat sen energia- ja ilmastostrategia ”Hiilineutraali kirkko 2030”, ilmasto-ohjelma ”Kiitollisuus, kunnioitus, kohtuus” sekä ympäristöjärjestelmä eli ympäristödiplomi. Hiilineutraali kirkko 2030 strategian suosituksena on, että kaikilla seurakunnilla sekä tuomiokapituleilla ja Kirkkohallituksella on Kirkon ympäristödiplomi vuoteen 2025 mennessä. (Suomen ev.lut.kirkko d.)

Hollolan seurakunnalla ja Hämeenkosken kappeliseurakunnalla (2013-2017) sekä Kärkölän itsenäisellä seurakunnalla (2009-2013) on ollut aiemmin ympäristödiplomi. Hollolan seurakunnan kirkkoneuvosto päätti 1.12.2020 käynnistää ympäristöhankkeen, jonka tavoitteena on hakea kirkkohallitukselta ympäristödiplomia sekä nimesi seurakuntaan ympäristövastaavan ja ympäristötyön toimikunnan. Seurakunnan ympäristövastaavana toimii hallintopastori Satu Alander. Hänen tehtävänä on huolehtia työyhteisön vastuhenkilöiden ja ympäristötoimikunnan kanssa ajankohtaisesta ympäristötyöstä. Kirkkoneuvoston 1.12.2020 nimeämään ympäristötyön toimikuntaan kuuluvat Anni Salila (pj), Juhana Säde (siht.), Kalevi Hämäläinen, Liisa Korpela, Kimmo Malin, Satu Alander, Sakari Kivistö ja Keijo Kokko.

Ympäristökatselmus on laadittu vuoden 2021 aikana. Ympäristöohjelma on laadittu ympäristökatselmuksen pohjalta keväällä 2022. Kirkkoneuvosto käsittelee ohjelman 31.5.2022. Ohjelman etenemisestä raportoidaan vuosittain toimintakertomuksessa työalojen osalta ja ympäristötyön osalta kirkkoneuvoston kustannuspaikalla. Suomen evankelis-luterilainen kirkko on helmikuussa 2019 sitoutunut tavoittelemaan hiilineutraaliutta vuoteen 2030 mennessä (Suomen ev.lut.kirkko e). Hiilineutraali kirkko 2030 -strategia sisältyy Hollolan seurakunnan ympäristökatselmukseen- ja ohjelmaan.

Seurakunta kouluttaa ja viestii ympäristöasioista säännöllisesti. Diplomiin liittyvää koulutusta ja tiedotusta on järjestetty muun muassa työyhteisöpäivän yhteydessä keväällä 2022. Luottamushenkilöitä tiedotetaan kesällä. Ympäristötoimikunnan jäseniä on osallistunut helmikuussa 2021 hiippakunnan ympäristöpäivään.

Seurakunta viestii ympäristöasioistaan omilla koti- ja somesivuillaan (esim. Facebook ja Instagram) ja Kirkonseutu-lehdessä.

TOIMINTA JA TALOUS

Seurakunta on sisällyttänyt ympäristöasiat osaksi toiminta- ja taloussuunnitelmaa. Ympäristöasioista ja ympäristöohjelman toteutumisesta raportoidaan vuosittain toimintakertomuksessa. Seuraavan kerran niistä raportoidaan vuonna 2023. Toiminta- ja taloussuunnitelmassa on otettu huomioon ympäristötyön suunnittelu. Suunnitelmassa varmistetaan, että ympäristötyötä voidaan tehdä, koska siihen on varattu resursseja (Suomen ev.lut.kirkko f).

Seurakunta hankkii ja käyttää ympäristömerkittyjä ja Reilun Kaupan tuotteita säännöllisesti soveltuvien osin. Lähetystyön ja kansainvälisen diakonian osuus on yli yhden prosentin, mutta vähemmän kuin kaksi prosenttia ($1\% < \text{osuus} < 2\%$). Seurakunnalla on vastuullisen sijoittamisen ohjeistus. Vastuullisessa sijoittamisessa olennaista on ympäristö, sosiaalinen näkökulma ja hallintotapa (Suomen ev.lut.kirkko g).

Tavoitteena on päivittää seurakunnan hankintaohjeet huomioiden vastuullisuuskriteerit sekä toteuttaa hiilitaselaskelma. Vuonna 2022 on tavoitteena toteuttaa osallistavan budjetoinnin kautta ympäristöhanke, jonka toteutus olisi vuonna 2023. (Taulukko 1)

Taulukko 1. Toiminta ja talous

Tavoite	Vastuuhenkilö	Aikataulu
Hankintaohje päivitetään vastuullisuuskriteerit huomioiden	Talouspäällikkö	2022
Hiilitaselaskelman toteuttaminen	Kiinteistöpäällikkö	2022
Osallistavan budjetoinnin ympäristöhanke (liittäminen toiminta- ja taloussuunnitelmaan)	Hallintopastori	Kevät 2022 (vuonna 2023)

YMPÄRISTÖKASVATUS

Ympäristökasvatuksen lähtökohta on luomisen teologiassa. Jumala on sanallaan luonut kaiken mitä on ja meidän tehtävämme on suhtautua luotuun kiitoksella, kunnioituksella ja kohtuudella (Kirkon ilmasto-ohjelma 2008). Seurakunta on laatinut ympäristökasvatussuunnitelman (LIITE 2), jonka mukaisesti ympäristökasvatus on läsnä läpäisyperiaatteella kaikessa seurakunnan toiminnassa. Viestintäkanavissa pidetään esillä ympäristöön liittyviä teemoja ja jatkossa ympäristöviestinnän vuosikello ohjaa paitsi viestintää, myös yhdessä ympäristökasvatussuunnitelman kanssa työalojen toiminnan suunnittelua.

Ympäristökasvatusta tehdään kasvun kaaren eri vaiheissa ympäristökasvatussuunnitelman mukaisesti. Esimerkiksi varhaiskasvatuksessa painopiste on lapsen luontosuhteen vahvistamisessa ja kierrätystaitojen opettelussa, nuorisotyössä taas pyritään käsittelemään nuorten tunteita ilmastoon ja luomakuntaan liittyvissä asioissa sekä opettelemaan ekologisia elämäntapoja. Rippikoulutyössä ja isoskoulutuksessa toimintamallina liitytään Vihreät riparit -konseptiin. Aikuisten parissa tehtävässä työssä ympäristötietoisuutta vahvistetaan ja tavoitteena on kestävän elämäntavan omaksuminen. Diakoniatyössä hävikki-ruuan jakaminen on viime vuosien aikana noussut tärkeäksi toimintamuodoksi. Kestävän kehityksen ja vastuullisuuden periaatteet huomioidaan toiminnan suunnittelussa

Jumalanpalveluselämässä pyritään siihen, että luomakunnan teema näkyy jumalanpalvelus- ja hartauselämässä läpäisevästi läpi vuodenkierron. Jumalanpalveluksia pyritään viettämään myös luonnossa, ja luomakunnan sunnuntaita vietetään vuosittain.

Seurakunnan alueella on luontopolkuja ja hiljaisuuden paikkoja ja niiden määrää tullaan lisäämään tulevaisuudessa. Tavoitteena on mahdollistaa hiljentyminen luonnossa kristillisen sanoman äärellä siellä missä ihmiset muutenkin liikkuvat.

Erilaisten järjestöjen ja yhdistysten kanssa tehdään yhteistyötä ympäristöteemoihin liittyen. Seurakunta toteuttaa verkostoyhteistyötä ja vaikuttaa yhteiskunnallisesti osallistumalla maailmanlaajuisiin, kansallisiin ja paikallisiin ympäristötapahtumiin ja -kampanjoihin, kuten Earth Hour tai Reilun kaupan viikko.

Luomakunta, vastuullisuus ja kestävä kehitys huomioidaan leireillä, retkillä ja tapahtumissa esimerkiksi välttämällä ruokahävikkiä ja suosimalla askartelussa kierrätettäviä materiaaleja.

Tavoitteena on edistää seurakunnan työntekijöiden, luottamushenkilöiden ja seurakunta-laisten hyvinvointia liikunnalla. Tavoitteena on olla liikkuva seurakunta ja osana sitä valita seurakuntaan liikunta-agentti.

Tavoitteena on tehdä lisää hiljaisuudenpaikkoja vuosien 2022 ja 2023 aikana ja osallistua ympäristöviestinnän vuosikellon ilmasto- ja ympäristötapahtumiin vuoden 2022 aikana. Tavoitteena on vuosittain varmistaa henkilöstön osaaminen koulutuksella ja kehittää jumalanpalveluselämää luomakunnan teemat ja luontokirkot huomioiden sekä viettää jumalanpalveluksia ja hartauksia luonnossa. (Taulukko 2)

Taulukko 2. Ympäristökasvatus

Tavoite	Vastuuhenkilö	Aikataulu
Ympäristöviestinnän vuosikello	Hallintopastori	2022
Hiljaisuuden paikat	Hallintopastori	2022-2023
Liikunta-agentin valinta	Hallintopastori	2023
Jumalanpalvelusten ja hartauksien viettäminen luonnossa	Hallintopastori	Vuosittain
Henkilöstön osaamisen varmistaminen koulutuksella	Hallintopastori	Vuosittain
Jumalanpalveluselämän kehittäminen: luomakunnan teemat ja luontokirkot	Hallintopastori	Vuosittain

JÄTEHUOLTO JA KIERTOTALOUS

Seurakunnan jätehuoltoa ohjaa jätelaki ja kunnalliset jätehuoltomääräykset. Uuden jätelain myötä alueelliset erillismääräykset tulevat yhtenäistymään ja seurakunnan lajittelukäytännöt muutetaan tällä diplomikaudella uuden lain mukaisiksi. Energiajätteen lajittelusta luovutaan ja tilalle tulee tuottajavastuulain mukaisesti muovi- ja kartonkipakkausten erillisestä. Jätehuoltomääräyksistä on suunnitteilla koulutusta. Jätehuoltovastaavana toimii Paula Hermann. Hänen tehtävänä on ollut seurakunnan jätehuollon kartoitus ja jätehuoltosuunnitelman laatiminen (yhdessä muun henkilöstön kanssa.) Jätelakikoulutus on pidetty koko henkilökunnalle keväällä 2022. Lisäksi ympäristövastaava on käynyt uudistuneen jätelain koulutuksen ja kestävän kehityksen kaksi päiväisen koulutuksen. Suunnitteilla on vielä koulutus uuden lajitteluohjeistuksen tiimoilta.

Seurakunnan toiminnassa noudatetaan voimassa olevia kunnallisia jätehuoltomääräyksiä, joiden sisältö saattaa vaihdella kunnittain. Hollolan koko seurakunnan alueen jätehuollon nykytila on kartoitettu. Jätehuoltokartoituksen pohjalta Hollolan, Hämeenkosken ja Kärkölän alueiden jätehuoltosuunnitelmat on tehty. Padasjoen ja Kuhmoisten alueille laaditaan uudet jätehuoltosuunnitelmat.

Vaarallisten jätteiden vastuuhenkilönä toimii koko seurakunnan alueella Kokko Keijo, ja aiheesta on suunnitteilla koulutusta vastuuhenkilöille. Vaaraa aiheuttavat aineet pyritään säilyttämään erillään olosuhteissa, jossa ne eivät aiheuta haittaa ihmisille tai ympäristölle. Kun vaarallinen aine poistetaan käytöstä, siitä tulee vaarallista jätettä. Pyritään viivytyksettä jätteen toimittamiseen asianmukaiseen jatkokäsittelyyn, jotta vaarallisia jätteitä ei säilöittäisi seurakunnan tiloissa.

Kiertotalouteen liittyviä toimenpiteitä tehdään. Jos jokin laite hajoaa, esimerkiksi uuni, kahvinkeitin tai siunaushiekka-astia, uuden hankkimisen sijasta vanha korjataan. Vanhoista pöytäliinoista voidaan tehdä puhdistusliinoja. Hyödynnetään internetissä olevia markkina-kanavia.

Seurakunnan jätteiden lajittelua ja kierrätystä tehostetaan ja syntyvän jätteen määrää pyritään vähentämään. Lajittelupisteiden määriä lisätään ja lajitteluohjeistusta parannetaan. Uusia jätekatoksia (16kpl) on hankittu vuonna 2021. Sovituksenkirkossa on jatkuva jätteiden seuranta: energiajäte, sekajäte ja lasijäte. Kertakäyttötuotteiden käytöstä luovutaan ja tulostaminen tehdään harkitusti. Seurakunta vähentää jätemäärää tehostamalla paperin

keräystä ja keräämällä muovipakkauksia. Paperit ja muovipakkaukset kierrätetään, mikä vähentää energijätteen määrää ja nostaa kierrätysastetta. Muovipakkauksia ei tällä hetkellä kierrätetä kuin energijätteenä. Mutta niitä hyödynnetään muuten esimerkiksi keittiössä käyttämällä uudelleen.

Seurakunta noudattaa lajittelussaan voimassa olevia jätehuoltolakeja, -asetuksia ja -määräyksiä. Tämän lisäksi seurakunta lajittelee ja kierrättää jätejakeita, joita ei määräysten mukaan ole velvollisuus kerätä kiinteistöllä. Seurakunta pyrkii kokonaisuudessaan vähentämään sekajätteen määrää ja seuraa tilannetta säännöllisesti.

Muita jätehuoltoon ja kiertotalouteen liittyviä ympäristötoimenpiteitä on myös tehty. Seurakunta käyttää ympäristömerkittyjä siivoustuotteita, ammattikäyttöön tarkoitettuja tiivisteitä, suuria pakkauskokoja ja keskitetysti siivoustuotteita yrityksiltä. Perehdytys suunnitelmaan on mietinnässä ympäristöosio: kausityöntekijät ja vakituiset työntekijät perehdytetään ympäristöasioihin. Kierrätystä tehdään helpoksi laittamalla ohjeistukset lajitteluopasteisiin. Tämä nostaa kierrätysastetta. Kuhmoisissa päivitetään koko jätteenkierto.

Tavoitteena on vuosien 2022 ja 2023 aikana Hollolan kirkolle järjestää LED-kynttilöille jäteasiat, ohjeistus kynttiläraudan käytöstä, opasteet jätteen lajittelusta ja päivittää käyttöturvaviedotteet. Näiden vuosien aikana on myös tavoitteena tehostaa Sovituksen kirkon lajittelua uusilla lajittelupisteillä ja tehostaa Kärkölän hautausmaan lajittelua. Vuoden 2022 aikana on tavoitteena kehittää seurakunnan lasin ja metallin kierrätystä Kuhmoisissa ja kompostointia Padasjoella sekä lisätä jätehuolto-ohjeet perehdytys suunnitelmaan. Tavoitteena on jatkuvasti seurata jätteen määrää koko seurakunnan alueella. (Taulukko 3)

Taulukko 3. Jätehuolto ja kiertotalous

Tavoitteet	Vastuhenkilö	Aikataulu
Kuhmoisiin lasin ja metallin kierrätyksen kehittäminen Padasjoelle kompostoinnin kehittäminen	Suntio	2022
Jätehuolto-ohjeiden lisääminen perehdytysuunnitelmaan	Hallintopastori ja suntio	2022
Hollolan kirkko: LED-kynttilöille jäteasiat, kynttilärautaan ohjeistus, opasteet jätteen lajitteluun ja käyttöturvavaroitusten päivitys	Suntio	2022-2023
Sovituksenkirkon lajittelun tehostaminen uusilla lajittelupisteillä	Suntio	2022-2023
Kärkölän hautausmaan lajittelun tehostaminen	Suntio	2022-2023
Jätteen määrän seuranta koko seurakunnan alueelle	Suntio	Jatkuvasti

RUOKA JA KEITTIÖT

Seurakunta huomioi ruoan tuotannon ja kulutuksen ympäristövaikutukset toiminnassaan suosimalla Reilun kaupan tuotteita, lähiruokaa, kasvisruokaa sekä suosimalla kotimaisuutta ja satokausiajattelua.

Hollolan seurakunnan ravinto- ja siivouspalvelut on järjestetty käyttäen ulkopuolista toimijaa. Palvelu toteutetaan hoitovastuusopimuksella, jossa palveluntuottaja laskuttaa toteutuneet henkilöstö- ja elintarvikekustannukset sekä hoitovastuupalkkion seurakunnalta ja kaikki myyntilaskutus tilitetään seurakunnalle. Sopimus kattaa Sovituksenkirkon ravintopalvelut sekä Parinpellon leirikeskuksen ja Kärkölän Kalliopirtin leirikeskuksen ravinto- ja siivouspalvelut. Tulevassa ruokapalveluiden tuottajan kilpailutuksessa otetaan huomioon ympäristö- ja vastuullisuusnäkökulmat, kotimaisuus ja lähiruoan suosiminen.

Seurakunnan omissa valinnoissa pyritään huomioimaan ympäristönäkökohdat suosimalla valinnoissa lähiruokaa ja kotimaisia tuotteita. Lähiruoka ja kotimaisuus huomioidaan myös hankintaohjeissa.

Kertakäyttöastioiden käyttö minimoidaan seurakunnassa ja niitä käytetään vain poikkeustapauksessa. Seurakunnan käyttämästä kahvista osa on pysyvästi reilunkaupan tuotteita. Hävikkiruokaa ja ylijäämäruokaa jaetaan diakonityön toimesta vakiintuneesti Hämeenkoskella, Padasjoella ja Sovituksenkirkolla.

Seurakunnan tavoitteena on vuoden 2022 aikana kilpailuttaa ruokapalveluiden tuottaja. Kilpailutuksessa otetaan huomioon ympäristö- ja vastuullisuusnäkökulmat, kotimaisuus ja lähiruoan suosiminen. Tavoitteena on tulla reilunkaupan seurakunta vuonna 2023. Tavoitteena on vuosittain suosia kotimaisuutta ja lähiruokaa. (Taulukko 4)

Taulukko 4. Ruoka ja keittiöt

Tavoitteet	Vastuuhenkilöt	Aikataulu
Tulevassa ruokapalveluiden tuottajan kilpailutuksessa otetaan huomioon ympäristö- ja vastuullisuusnäkökulmat, kotimaisuus ja lähiruoan suosiminen	Leirikeskusten isäntä	Kilpailutus vuoden 2022 aikana
Seurakunnasta tulee reilun kaupan seurakunta	Hallintopastori	2023
Kotimaisuus ja lähiruoan suosiminen	Kaikki, jotka tekevät elintarvikehankintoja	Vuosittain

ENERGIA, KIINTEISTÖT JA KIINTEISTÖNHOITO

Seurakunta on laatinut kiinteistöstrategian ja kiinteistöjen ympäristövaikutukset otetaan huomioon kiinteistöjen rakentamisessa, käytössä ja ylläpidossa. Seurakunta pyrkii vähentämään energiankulutusta ja kiinnittää huomiota energiatehokkuuteen. Se luopuu turhista tiloista, tehostaa tilojen käyttöastetta, lisää maalämmön käyttöä, käyttää ympäristöystävällisiä tuotteita, hyödyntää kiertotaloutta, järjestää koulutusta ja ottaa huomioon ympäristö- ja kulttuuriarvot sekä lainsäädännön.

Seurakunta on vienyt kaikkia rakennuksia koskevat perustiedot rakennusrekisteri Basikseen, ja seuraa säännöllisesti kiinteistöjen energiankulutusta. Kiinteistöstrategia on laadittu, ja sen hyväksymisestä päättää kirkkoneuvosto. Kiinteistöjen energiavastaavana toimii huoltomestari Jouni Nieminen. Energiatehokkuus huomioidaan mahdollisuuksien mukaan kaikessa uudis- ja korjausrakentamisessa. Seurakunnan tilojen käyttöastetta tehostetaan vähitellen ja turhista tiloista luovutaan. Hollolan kantaseurakunnan rakennuksista on tehty energiakatsaukset. Muiden rakennusten osalta suoritetaan energiansäästöön tähtääviä tarkastuksia ja katselmuksia kohdekohtaisesti muiden korjaus- ja huoltotöiden yhteydessä.

Vuonna 2022 muutetaan maalämpöön neljä kohdetta, joista kolme on öljylämmityksellä. Kohteita ovat Kärkölän kirkko, Kuhmoisten kirkko, Papinsaaren siunauskappeli ja Kuhmoisten seurakuntakoti.

Seurakunta myy mahdollisuuksien mukaan metsän käsittelyn yhteydessä syntyvää energiapuuta. Kaikki seurakunnan käyttämä sähkö tuotetaan uusiutuvalla energialla (Turku Energia ja vihreä pörssisähkö). Sovituksenkirjon katolle on tulossa aurinkovoimalajärjestelmä.

Kaikki huolto- ja ylläpitävät toimenpiteet kirjataan Haahtela RES (Real Estate System) kiinteistönhuolto-ohjelmaan. Energiakulutusta seurataan Hollolan kantaseurakunnan alueella. Nykyisin seurantaa toteutetaan pääsääntöisesti manuaalisesti, mutta tulevaisuudessa pyritään siirtymään etäluentaan. Etäluettavia mittareita on koekäytössä muutamissa rakennuksissa. Kappeliseurakuntien rakennuksia liitetään huolto-ohjelmaan. Osaan seurakunnan rakennuksista on tehty energiaselvitykset.

Kiertotaloutta hyödynnetään rakentamisessa: kalusteita kierrätetään omissa kiinteistöissä, ostetaan käytettyjä materiaaleja ja tavaroita rakentamiseen ja korjaamiseen, pyritään

korjaamaan vanhat kalusteet ja tavarat ja vanhoille tavaroille toteutetaan kirpputoritoimintaa. Ekologisuus kiinteistönhuollossa ja puhtaanapitoimenpiteissä toteutetaan seuraavasti: käytetään ympäristöystävällisiä tuotteita, pyritään välttämään koneellista huoltoa ja korjataan vanhaa, eikä oteta aina uutta tilalle (kahvinkeitin, uunit, tiskikoneet ja talovarusteet).

Työntekijöille järjestetään koulutusta seuraavasti: työturvallisuus ja tulityökurssit (3 henkilöä eri vuosina ja kortit pidetään ajan tasalla), kiinteistöhuollon koulutus sähkömiehelle (1 henkilö 2022) hankintaosaajankoulutus huoltomestareille (1 henkilö 2022). Huoltomestari opastaa muuta henkilöstöä rakennusten käyttöön liittyvissä asioissa.

Seurakunta siirtyy LED-tekniikan käyttöön. Sitä on toteutettu vuodesta 2018 lähtien Sovituksenkirkossa ja projekti jatkuu yhä. Kirkkojen kynttelikköjä muutetaan LED-tekniikkaan sopiviksi vuoden 2022 aikana. Kärkölän kirkon kynttelikköjen muutos LED-tekniikkaan on viimeisin suuri valaisinmuutos. Hautausmaiden ja rakennusten pihavalaisituksia uusitaan LED-tekniikkaan vanhojen valaisimien teknisen käyttöään loputtua. Vanhoja valaisinrunkoja voidaan tietyssä tapauksessa hyödyntää rakentamalla valaisimen sisään LED-tekniikalla toimiva valonlähde.

Ympäristö- ja kulttuuriarvojen vaaliminen otetaan huomioon kaikessa toiminnassa ja siten pyritään ennakoimaan ja ehkäisemään muun muassa ympäristöhaittojen syntymistä ja noudatetaan kestävän kehityksen periaatteita. Maankäytön suunnittelussa ja kiinteistöpidossa huomioidaan myös muu lainsäädäntö, kuten metsälaki 1093/1996, vesilaki 587/2011, terveydensuojelulaki 763/1994, ympäristönsuojelulaki 527/2014, luonnonsuojelulaki 1096/1996 sekä laki rakennusperinnön suojelemisesta 498/2010.

Seurakunnalla on käynnissä tervaprojekti, jossa tähdätään oman metsän hyödyntämiseen kirkkojen paanukattoihin tarvittavan hautatervan valmistamisessa. Hollolassa ja Kuhmoisissa on kirkkoja, joilla on paanukatot. Kirkkojen lisäksi Hollolan seurakunnan eri hautausmailla on hautakappeleita, joiden paanukattojen huoltoon tarvitaan myös tervaa. Tervan kulutus on noin 6000-7000 litraa tervauskertaa kohden, joka tehdään 5-7 vuoden välein.

Tavoitteena on vuonna 2022 siirtää neljä kiinteistöä maalämpöön. Tavoitteena on vuodesta 2022 vuoteen 2025 ottaa käyttöön veden kulutuksen seurannan reaaliaikainen ilmoitus liittyen vuotoihin ja Sovituksenkirkon aurinkovoimalahankkeen lisäksi tutkitaan aurinkokennojen ja -keräimien toteuttamismahdollisuuksia myös muualla seurakunnassa. Tavoitteena on jatkuvasti seurata veden-, lämmön- ja sähkönkulutusta, käyttää

ympäristöystävällisiä tuotteita ja tehostaa energian säästöä korjauskohteissa parantamalla eristyksiä. (Taulukko 5)

Taulukko 5. Energia, kiinteistöt ja kiinteistönhoito

Tavoitteet	Vastuuhenkilöt	Aikataulu
Neljän kiinteistön siirtäminen maalämpöön	Kiinteistöpäällikkö	2022
Tutkitaan aurinkokennojen ja -keräimien toteuttamismahdollisuuksia seurakunnassa	Kiinteistöpäällikkö	2022-2025
Veden kulutuksen seurannan reaaliaikainen ilmoitus: vuodot	Huoltomestari	2022-2025
Energian säästön tehostaminen korjauskohteissa: parannetaan eristyksiä	Kiinteistöpäällikkö	Jatkuvasti
Ympäristöystävällisten tuotteiden käyttö	Huoltomestari	Jatkuvasti
Veden-, lämmön- ja sähkönkulutusta seurataan	Kiinteistöpäällikkö	Jatkuvasti

HAUTAUSMAAT JA VIHERALUEET

Seurakunta hoitaa hautausmaitaan ja viheralueitaan ympäristöasiat huomioiden. Hautausmaan hoitosuunnitelmassa käsitellään hautausmaan perushoito, vuosittaiset hoitotoimenpiteet, pitkän aikavälin kunnostustyöt ja hoidon ympäristönäkökulmat (Suomen ev.lut.kirkko h). Hautausmaiden hoitosuunnitelma laaditaan koko Hollolan seurakunnan alueella kirkkohallitukselta tulevan ohjeistuksen mukaiseksi. Seurakunta tarjoaa hoitohau-doille perinteisen kukkahoidon vaihtoehtona perenna-hoitoa. Seurakunnan omissa kesä-kukkaistutuksissa pyritään suosimaan monivuotisia kasveja (perennoja) kesäkukkien si-jasta.

Hautausmaiden ja viheralueiden kulttuuriarvojen inventointia tehdään Hollolan seurakun-nassa. Seurakunnalle kuuluvien muistomerkkien hoito on jatkuva prosessi. Inventointi suo-ritetaan muiden kuin Hollolan hautausmaiden osalta vuoteen 2024 mennessä.

Hollolan hautausmaalla on tehty useita laji-inventointeja. Hoitotöissä huomioidaan hau-tausmaan monipuolinen kasvi- ja eläinlajisto ja niitä pyritään suojelemaan mahdollisuuk-sien mukaan. Lahopuita on jätetty mahdollisuuksien mukaan. Hollolan hautausmaan ta-kana olevaa niittyä ja kirkon rannan vieressä olevaa niittyä hoidetaan vuosittain luonnon-mukaisina niittynä. Ne niitetään vain kerran tai kaksi kertaa vuodessa kukintakauden jäl-keen. Hautausmailla ja viheralueilla pyritään lisäämään luonnonmukaisen hoidon alueita ja suosimaan ympäristöystävällisempiä hoitomenetelmiä.

Hollolan hautausmaalle on perustettu kevyemmän hoidon alueita, missä luonnonmukaisia niittyjä leikataan kukintokauden jälkeen. Padasjoen Autoisten metsähautausmaassa puus-ton kevyt hoito on järjestetty paikallisen vapaaehtoistyön voimin. Seurakunta selvittää ke-tokasvillisuuden lisäämistä Kuhmoisten kirkon paahteiselle mäelle ja Hollolan hautaus-maan käyttämättömän lohkon kasvattamista kedoksi tai niityksi.

Seurakunta suosii perennoita, joita on esimerkiksi Kärkölässä kirkolle johtavan väylän var-rella. Luonnonvaraisia kukkia käytetään alttarikukkina, jotka ovat niityiltä kerättyjä. Henkilö-kunta tunnistaa ja paikallistaa vieraslajit ja hoitaa hävittämisen. Haitallisia torjunta-aineita käytetään vain härmän torjuntaa ja joskus rikkaruohojen poistoon, mutta jatkossa haitallisten torjunta-aineiden käytöstä hautausmailla pyritään luopumaan kokonaan. Torjunta-ai-neita pyritään korvaamaan muun muassa mekaanisilla menetelmillä ja vaihtoehtoisilla ai-neilla. Hautausmailla käytetään luonnonlannoitteita.

Seurakunta pyrkii käyttämään läheisiä vesistöjä kasteluveden saamiseksi mahdollisuuksien mukaan. Hollolan, Hämeenkosken Valkjärven ja Kuhmoisten Papinsaaren hautausmaalla kasteluvesi on järvivettä. Hämeenkosken vanhalla hautausmaalla vesi tulee kirkon omasta vanhasta kaivosta. Hollolan hautausmaalla on ajastettu sadetinjärjestelmä, joka on käytössä lohkoittain vain öisin. Hämeenkoskella kaikki kastelu tapahtuu käsivoimin.

Seurakunta ottaa huomioon koneiden ja laitteiden hankinnassa ja käytössä niiden ympäristövaikutukset. Seurakunnan käyttöön hankintaan lisää sähkökäyttöisiä siimaleikkureita ja seurakunta tekee vähäpäästöisiä konehankintoja. Kaksitahtisia siimaleikkureita on vaihdettu nelitahtisiin. Hollolan kirkkoherran pappilassa on ollut käytössä akkukäyttöinen robotiruohonleikkuri vuodesta 2020 ja Parinpellon leirikeskukseen hankitaan kaksi robotiruohonleikkuria vuonna 2022. Nämä molemmat kohteet kuuluvat Hollolan hautausmaan henkilökunnan hoitovastuuseen.

Seurakunta edistää tuhkaukseen liittyviä ekologisia asioita. Kaikille hautausmaille, Kuhmoinen, Padasjoki, Kärkölä, Hämeenkoski ja Hollola, on perustettu muistolehtoja. Omaisille pyritään kertomaan tuhkaamisen mahdollisuudesta ja sen ympäristövaikutuksista. Seurakunta on osakkaana Kiinteistö Oy Levon Krematoriossa. Koko seurakunnan tuhkausprosentti vuonna 2021 oli 55 prosenttia. Hautojen hoitoon ja vainajien muistamiseen liittyvät ympäristönäkökulmat huomioidaan tiedottamalla ekologisista vaihtoehdoista: suositellaan perennahoitoa haudoille, ja kynttilöiden käytöstä muistutetaan (esimerkiksi 1 kynttilä muistamiseen riittää). Hautakiviä kierrätetään murskaksi.

Seurakunta hyödyntää toiminnassaan hautausmaiden ympäristökasvatuksellisia arvoja. Vuosittain järjestetään opastettuja hautausmaa- ja kasvikierroksia sekä hautausmaiden siivous-, haravointi- ja kukkaistutustalkoita. Talkoiden avulla tehdään tärkeää seurakuntalaisten ympäristökasvatustyötä ja sitä pyritään jatkossa pitämään yllä ja lisäämään mahdollisuuksien mukaan. Seurakunta järjestää diakonian ja kasvatustyön toimesta hautausmaakierroksia rastityyppisenä toimintana.

Muita ympäristötoimenpiteitä hautausmaihin ja viheralueisiin liittyen ovat: puuston uudistaminen (hautausmaat; Hollola 2021, 2022 ja Papinsaari 2019, 2021), olemassa olevien puiden ja kasvuston hoitaminen ja maatuvan aineksen kompostointi ja kierrättäminen uudelleen. Hollolan hautausmaalle on vuonna 2019 tehty laakasiiloja kompostointia ja maainesten lajittelua varten.

Tavoitteena on vuoteen 2024 mennessä tehdä muistomerkkien inventointi ja vuonna 2023 hautausmaiden hoitosuunnitelma. Tavoitteena on jatkuvasti eri asiakkaille suositella perennanhoitoa ja muistuttaa kynttilöiden käytöstä. (Taulukko 6)

Taulukko 6. Hautausmaat ja viheralueet

Tavoitteet	Vastuuhenkilöt	Aikataulu
Hautausmaiden hoitosuunnitelma	Seurakuntapuutarhuri	2023
Muistomerkkien inventointi	Seurakuntapuutarhuri	2024 mennessä
Perennahoidon suosittelu	Seurakuntapuutarhuri	Jatkuvasti
Kynttilöiden käyttö	Seurakuntapuutarhuri	Jatkuvasti

METSÄT JA MUUT LUONNONALUEET

Seurakunnalla on voimassa oleva metsäsuunnitelma. Metsäsuunnitelmat on laadittu Kärkölän, Hämeenkosken, Hollolan, Padasjoen ja Kuhmoisten metsistä. Suunnitelmat on viety Basis järjestelmään. Metsäsuunnitelmia uusitaan sekä päivitetään säännöllisesti. Metsillä on PEFC- järjestelmän mukainen sertifikaatti. Kuhmoisten metsäalueilta on alustavasti katsottu METSO-kohteisiin sopivia metsäkuvioita, jotka on tarkoitus kartoittaa ja liittää METSO-ohjelmaan. Kohteita on erityisesti Isojärven ja Santusvuoren ympäristössä.

Vesijärven Kirkonlahti ja siihen rajoittuvat seurakunnan omistamat rannat kuuluvat Kirkonlahden Natura-alueeseen. Parinpellontien varressa on liliäissuon luonnonsuojelualue, jonka seurakunta on vapaaehtoisesti suojellut vuonna 2012. Metsien monimuotoisuutta turvataan: osaa metsistä hoidetaan puistometsänä, osa on maisema- ja virkistyskäytössä (Hollolan kirkonkylän alueen metsiä), ja osa on talousmetsää. Lajien monimuotoisuutta suojellaan luonnonsuojelualueilla. Linnavuoren muinaismuistoalueen osalta on tehty muistomerkkisopimus paikallisen yhdistyksen kanssa. Seurakunnan metsien lahoppuut pyritään säilyttämään ja luonnontilaiset suot ja niiden lajisto pyritään pitämään luonnontilassa. Metsiä ja taimikoita hoidettaessa huomioidaan ja säästetään luonnon omille pölyttäjille sekä hyötymehiläisille tärkeitä puita ja pensaita kuten pajut, raidat, lepät, paatsamat ja pihlajat. Kyseisillä toimenpiteillä edistetään niin sanottua ”pölymetsä”-periaatetta. Samalla nämä toimenpiteet lisäävät myös metsien monimuotoisuutta. Seurakunnan alueella olevien vesistöjen kuntoa parannetaan niittämällä kaisloja Parinpellon leirikeskukseen edustalla ja Hollolan kirkkolahdella.

Ekosysteemipalveluja hyödynnetään mahdollistamalla viheralueiden virkistyskäyttö: pyöräily ja ulkoilureitti kulkee Kuhmoisissa seurakunnan mailla, ja leirialueita vuokrataan seurakunnan ulkopuoliselle toiminnalle. Ekosysteemipalvelujen viestinnässä käytetään seurakunnan nettisivuja. Ympäristökasvatussuunnitelman mukaisesti metsien ja muiden luonnonalueiden käytön lisäämistä virkistys- ja hiljentymistarkoituksiin tutkitaan. Lisäksi tehdään seuraavia ekosysteemipalveluihin liittyviä toimenpiteitä: venepaikkojen vuokraus, luontopolut Parinpellon leirikeskuksessa ja Hollolan kirkonkylällä, Kärkölän Kellomäen hiljentymispaikka sekä leiritoiminta. Seurakunta edistää hiiltä sitovia toimenpiteitä vuokraamallaan pelloilla; Hollolan kirkonkylän niitty on vuokrattu ulkopuoliselle toimijalle, joka niittää kasvuston ja hyödyntää sen.

Muita tehtyjä ympäristöystävällisiä tekoja ovat hakkuutähteiden kerääminen energiantuotantoon ja jättikuusien säästäminen hakkuu- ja viheralueilla. Kapatuosian alueen metsästä ja Parinpellon leirikeskukseen lähimetsästä on inventoitu kaikki istuttamattomat visakoivut.

Tavoitteena on aloittaa vuonna 2022 Santusvuoren ja Isojärven metsäkuvioiden kartoitus ja liittäminen METSO-ohjelmaan. Vuonna 2022 tavoitteena on laskea seurakunnan alueiden hiilivarastot ja hiilinielut. (Taulukko 7)

Taulukko 7. Metsät ja muut luonnonalueet

Tavoitteet	Vastuuhenkilö	Aikataulu
Seurakunnan alueiden hiilivarastojen ja hiilinielujen laskeminen	Kiinteistöpäällikkö	2022
Santusvuoren ja Isojärven metsäkuvioiden kartoitus ja liittäminen METSO-ohjelmaan	Kiinteistöpäällikkö	Aloitus vuonna 2022

LIIKENNE

Seurakunta huomioi ympäristönäkökulmat kaikessa liikkumisessa vähentäen tarpeetonta matkustamista, edistämällä kevyen liikenteen käyttöä ja hyödyntämällä uusiutuvaa energiaa matkustuksessa. Matkustusääntö on laadittu ja sitä päivitetään tarvittaessa. Kuljetustarpeiden vähentämiseksi on mahdollista myös tehdä etätöitä. Kevyen liikenteen käyttöä edistetään: Sovituksenkirkolla on ollut vuodesta 2021 käytössä pari polkupyörää kuntakeskuksen alueella asiointia varten. Valtaosassa toimipisteitä sosiaalitalat mahdollistavat töihin tulon esimerkiksi polkupyörällä. Suihku on käytössä näissä tiloissa.

Sovituksenkirkon aurinkovoimahankkeen myötä Sovituksenkirkolle tulee käyttöön sähköautojen latauspisteitä. Sähköautojen latauspisteiden toteuttamista myös muihin seurakunnan suurimpiin kiinteistöihin selvitetään. Muita liikenteeseen liittyviä ympäristötoimenpiteitä ovat jumalanpalvelusten livestriimaus (reaaliaikainen suoratoisto) ja etäkokouksien hyödyntäminen, mitkä vähentävät matkustamisen tarvetta, sekä yhteiskuljetukset leireille seurakunnan kaukaisimmista osista.

Tavoitteena on vuonna 2022 ottaa käyttöön työsuhdepolkupyöräetu ja vuodesta 2022 vuoteen 2025 hankkia sähköautojen latauspisteitä kaikkiin seurakunnan kirkkoihin. Tavoitteena on jatkuvasti edistää kevyen liikenteen käyttöä. (Taulukko 8)

Taulukko 8. Liikenne

Tavoitteet	Vastuuhenkilöt	Aikataulu
Työsuhdepolkupyöräetu	Taluspäällikkö	2022
Sähköautojen latauspisteitä kaikkiin seurakunnan kirkkoihin	Kiinteistöpäällikkö	2022-2025
Kevyen liikenteen käytön edistäminen	Taluspäällikkö ja kiinteistöpäällikkö	Jatkuvasti

LÄHTEET

Hollolan seurakunta. Hollolan kantaseurakunta. Viitattu 7.3.2022. Saatavissa <https://www.hollolan-seurakunta.fi/hollolan-kantaseurakunta>

Hollolan seurakunta 2022. Kirkkovaltuusto hyväksyi Kuhmoisten ja Padasjoen erillisten kappeliseurakuntien perustamisen. Viitattu 7.3.2022. Saatavissa <https://www.hollolanseurakunta.fi/uutiset/-/news/98841362>

Laki rakennusperinnön suojelemisesta 498/2010

Luonnonsuojelulaki 1096/1996

Metsälaki 1093/1996

SFS-EN ISO 14001 standardi. 2015. Ympäristöjärjestelmät. Vaatimukset ja niiden soveltamisohjeita. Helsinki. Suomen Standardisoimisliitto SFS ry

Suomen ev.lut.kirkko a. Kirkon oma ympäristöjärjestelmä. Viitattu 7.3.2022. Saatavissa <https://evl.fi/ymparistodiplomi/ymparistokasikirja/kirkon-ymparistodiplomi/kirkon-oma-ymparistojarjestelma>

Suomen ev.lut.kirkko b. Ympäristöohjelma. Viitattu 7.3.2022. Saatavissa <https://evl.fi/ymparistodiplomi/ymparistokasikirja/kirkon-ymparistodiplomi/ymparistoohjelma>

Suomen ev.lut.kirkko c. Ympäristökäsikirja. Viitattu 7.3.2022. Saatavissa <https://evl.fi/ymparistodiplomi/ymparistokasikirja>

Suomen ev.lut.kirkko d. Kirkon ympäristödiplomin perusteet ja tavoitteet. Viitattu 7.3.2022. Saatavissa <https://evl.fi/ymparistodiplomi/ymparistokasikirja/kirkon-ymparistodiplomi>

Suomen ev.lut.kirkko e. Hiilineutraali kirkko 2030. Viitattu 7.3.2022. Saatavissa <https://evl.fi/ymparistodiplomi/ymparistokasikirja/kirkon-ymparistodiplomi/hiilineutraali-kirkko-2030>

Suomen ev.lut.kirkko f. Toiminta ja taloussuunnitelma. Viitattu 7.3.2022. Saatavissa <https://evl.fi/ymparistodiplomi/ymparistokasikirja/toiminta-ja-talous/toiminta-ja-taloussuunnitelma>

Suomen ev.lut.kirkko g. Vastuullinen sijoittamisen strategia. Viitattu 7.3.2022. Saatavissa <https://evl.fi/ymparistodiplomi/ymparistokasikirja/toiminta-ja-talous/vastuullinen-sijoittaminen>

Suomen ev.lut.kirkko h. Hautausmaan hoitosuunnitelma. Viitattu 7.3.2022. Saatavissa <https://evl.fi/ymparistodiplomi/ymparistokasikirja/hautausmaat-ja-viheralueet/hautausmaan-hoitosuunnitelma>
Hollolan seurakunta. Hollolan kantaseurakunta. Viitattu 7.3.2022. Saatavissa <https://www.hollolanseurakunta.fi/hollolan-kantaseurakunta>

Terveysturvallisuuslaki 763/1994

Vesilaki 587/2011

Ympäristökatselmus. Hollolan seurakunta.

Ympäristönsuojelulaki 527/2014

LIITTEET

Liite 1

Hollolan seurakunnan jätehuoltosuunnitelma

Hollolan seurakunta on Mikkelin hiippakuntaan kuuluva seurakunta, johon kuuluu Hämeenkosken seurakunta (vuodesta 2007) sekä Kärkölän, Padasjoen ja Kuhmoisten seurakunnat kappeliseurakuntina vuodesta 2017 lähtien.

Hollolan seurakunnan tavoitteena on hakea Ympäristödiplomia vuodesta 2022 alkaen.

Ympäristödiplomin minimimääräyksiin kuuluu jätehuoltokartoituksen ja jätehuoltosuunnitelman laatiminen. Hollolan kantaseurakunta on toiminut diplomiseurakuntana vuosina 2012-2016, ja Kärkölän kappeliseurakunta vuosina 2009-2013.

Yleistä jätehuollosta

Jätehuoltoa ohjaa jätepolitiikka, jätelaki ja useat muut lait ja asetukset, kunnalliset määräykset ja alueelliset erillismääräykset. Jätelain lähtökohtana on etusijajärjestys, joka tulee huomioida kaikessa seurakunnan toiminnassa ja jätehuollon järjestämisessä.

Uusi jätelaki astui voimaan 19.7.2021. Lakimuutoksen tavoitteena on kierrätyksen lisääminen. Kierrätysaste tulisi nostaa 55 prosenttiin vuoteen 2025 mennessä. Kierrätysastetavoitteet tulevat nousemaan edelleen 60 prosenttiin vuonna 2030 ja 65 prosenttiin vuonna 2035. Suomen kierrätysaste oli vuonna 2021 41 %.

Kunnalliset jätehuoltomääräykset

Hollolan, Hämeenkosken, Kärkölän ja Padasjoen kunnan alueella noudatetaan Päijät-Hämeen alueen jätehuoltomääräyksiä. Alueen jätehuoltoasioista vastaa Salpakierto Oy. Kuhmoisissa noudatetaan Jämsän kaupungin ja Kuhmoisten kunnan jätehuoltomääräyksiä, joista vastaa Jämsän jätehuolto Oy.

Hollola, Hämeenkoski ja Padasjoki kuuluvat *kiinteistön haltijan järjestämän* jätteen kuljetuksen alueeseen.

Kärkölässä energia- ja sekajätteen osalta jätehuolto toimii *kunnan järjestämänä*, muiden jätteiden osalta kiinteistön haltija järjestää jätteen kuljetuksen.

Kuhmoisissa toimii *kunnan järjestämä jätehuolto*, josta vastaa Jämsän jätehuolto Oy.

Kuhmoisten alueella noudatetaan muusta seurakunnasta poikkeavia määräyksiä keräysastioiden osalta. Alueen jätehuoltomääräyksissä veloitetaan kiinteistöjä hankkimaan keräysastiat *poltettavalle jätteelle* - keräysastia biojätteelle - keräysastia keräyskartongille - keräysastia keräyslasille - keräysastia pienmetallille - keräysastia keräyspaperille. Muilta osin Kuhmoisten seurakunnassa noudatetaan seurakunnan yhteistä jätehuoltosuunnitelmaa.

Biojätteen, kartonkipakkausten, metallin, lasipakkausten, pahvin ja puun erilliskeräysveloitteet koskevat vain Hollolan kuntaa pois lukien Hollolan Hämeenkoski.

Kiinteistöillä syntyvien jätteiden lajittelu- ja erilliskeräysveloitteet, tyhjennysvälit sekä keräyspaikan vaatimukset löytyvät tarkemmin kunkin kunnan jätehuoltomääräyksistä.

Kiinteistöjen jätehuollon nykytilan kartoitus

Tekemällä jätehuoltokartoituksen seurakunta varmistaa **jätelain vaatiman selvilläolovelvollisuuden** toteutumisen. Kartoituksessa seurakunnan jätehuolto käydään läpi jätepartikkelista loppusijoitukseen asti. Käyttäjän näkökulmasta jokaiselle poistettavalle jättejakeelle pitää löytyä selkeästi merkattu paikka, johon jätteen voi laittaa oikein ja turvallisesti, luottaen että jäte tulee lajiteltua eteenpäin tarkoituksenmukaisesti.

Jätehuoltokartoituksessa saatuja tietoja verrattiin kunnallisiin jätehuoltomääräyksiin ja todettiin että määräyksiä noudatetaan pääsääntöisesti hyvin. Kartoitus tehtiin kiinteistökohtaisesti tärkeimmistä kiinteistöistä. Yhteiskäyttötilat on kartoitettu ja tehty sanallinen arvio jätehuollosta. Kartoitukset on lisätty jätehuoltosuunnitelman liitteiksi.

Jätehuollon nykytilan kartoituksessa selvitettiin jätteiden keräysastioiden sijainti kiinteistössä ja logistiikka jätekatokseen ja tyhjennykseen asti. Jos tyhjennysväli ei vastaa astian täyttymistiheyttä, aloitetaan jätteen tyhjennyksen seuranta. Joissakin seurakunnan tiloissa on käytössä usean kiinteistön yhteinen jätetila, jolloin jätteen määrää ei ole pystytty laskemaan, tällöin kartoituksessa ei ole merkintää tyhjennysvälistä, eikä sitä ole huomioitu kokonaisjättemäärissä.

KARTOITUKSESSA TEHDYT HAVAINNOT KIINTEISTÖITTÄIN:

Huom! Tarkempi kuvaus kohteen keräysvälineistä, -määristä ja tyhjennysväleistä löytyy kartoituslomakkeista (LIITE)

SOVITUKSENKIRKKO:

Sovituksenkirjon jätekatos täyttää jätetilalta vaaditut määräykset, se on lukittava, logistisesti oikein sijoitettu ja verkotettu haittaeläimiä vastaan.

Tila on kohtuullisen siisti, siistimisen hoitaa kiinteistömiehet tai ulkoyöntekijä kesäisin. Jäteastioille on tilattu säännöllinen desinfiointi. Jäteastiat ovat ehjiä ja oikein merkittyjä. Tilaan laitetaan jäteseurantalomakkeet muovitaskuihin.

Sekajätteen ja energiajätteen seuranta, lasijätteen seuranta, biojätteen seuranta

Uusi jätetila 1.krs kopiopisteen luo ja 2.krs diakoniatilassa (bio, seka, ja paperinkeräys), samalla poistetaan huoneista bio- ja sekajäteastiat.

Paperinkeräys on ilmaista, Paperinkeräystä voi tehostaa laittamalla paperit energiajätteen sijasta oikeaan keräyspisteeseen,

Nuortentilaan paperinkeräysastia

Siivousvaunuun astiat bio- ja sekajätteelle

Täyttöpullojen merkinnät kuntoon

Emäs/hapan siivousohjeet

Autotallin SER-romun, metallijätteen ja hävitettävän ja kierrätettävän tavaran jättöpisteiden ohjeistaminen: ei nimettömiä koneita ja laitteita, ei ”tyhjään tilaan” sullomista.

Ohjeet auton pesijöille ja muille tilan käyttäjille.

Lampunvaihtajan kierrätysohjeet: led-, hehku-, energiansäästö-, loisteputki-, halogeenilamput.

Vaarallisen jätteen kirjanpito

Käyttöturvallisuustiedotteiden päivitys

HOLLOLAN KIRKKO JA HAUTAUSMAA:

Kiinteistön käyttöön tarkoitetut jäteastiat huoltorakennuksen takana rivissä. Ei katettu. Osittain puutteelliset merkinnät.

Hautausmaan yleiset jäteastiat Molokkeja. Päälajittelupisteen sijainti keskellä hautausmaata hyvä. Siistit ja toimivat jäteastiat.

Opasteilla voisi lisätä lajittelua. Nyt lajittelupiste ei osu kulkureitille automaattisesti, eikä sinne ”löydä” ilman opasteita.

Kynttiläraudan käyttöohjeet puuttuvat.

Led-kynttilöille keräyspiste

Biojätteen kierrättämisen vaihtoehtojen miettiminen

Kukkajätteen kierrättäminen maatuvan jätteen seassa vaatisi käsin erottelua. Harkintaan.

Lasinkeräyksen ohjeistus. Tällä hetkellä suuri osa lasista sekajätettä.

Vaarallisten aineiden säilytyspaikka on hyvä, kirjanpito kuntoon, tarpeettomien tuotteiden asianmukainen hävitys.

Käyttöturvatieotteet yleisimmistä vaarallisista aineista.

”Kynttiläpyhien” jälkeen kynttilöiden raivaamiseen haudoilta voisi miettiä talkooapua, (partio/Lions/työntekijät..) jolloin olisi mahdollista lajitella roskat oikein

Kausityöntekijöiden perehdyttämiseen lajitteluohjeistus

Hautausmaan porttien pieliin lajitteluastiat

Kyllästetylle puulle keräyspiste

Puujätteelle kannellinen lava keräilyalueelle

Koko Hollolan kirkon alueen sekajättemäärän vähentäminen

VANHA PAPPILA:

Jätekatoksen siivous sekä jäteastioiden pesu/ tehty vk.34

Jätekatokseen ovi ja ikkunan verkotus

Jäteastioihin selkeät merkinnät

Siivouspalaveri, ettei tule turhaa siivousta/ Ok

Pappilan yläkerran romuvaraston siivous

Lajittelun ohjeistaminen ulkopuolisille käyttäjille

HÄMEENKOSKEN KIRKKO:

Jätekatos siisti, lukittu, hyvin merkityt astiat energia-, seka-, paperi-, pahvi- ja lasijätteelle.

Lasinkeräyspiste Tuvan keittiöön, ettei lasia laiteta sekajätteeseen

Sisäroskikset voisi merkitä selvemmin

Biojätteen keräys harkintaan

VALKJÄRVEN HAUTAUSMAA:

Selkeästi merkityt astiat. Pitäisi rakentaa katos jäteastioiden päälle,

Kynttilärauta ja siihen käyttöohjeet sekajätteen määrän vähentämiseksi.

Led-kynttilöille keräyspiste

KÄRKÖLÄN KIRKKO JA HAUTAUSMAA:

Kirkon pihassa vain sekajäte

Hautausmaan jätepisteen voisi kattaa? Onko koneilla ajettava sisään?

Kynttilärauta ja käyttöohjeet vähentämään sekajätteen määrää

Kierrätysasteen nostolla sekajättemaksut pienemmiksi

Voisiko kerättävät jätejakeet yhtenäistää muiden hautausmaiden kanssa? (Maatuva jäte, sekajäte, energiajäte), kynttiläjäte on hankala ymmärtää.

Led-kynttilöille keräyspiste

Kirkosta ylijääneitä paristoja voisi käyttää radiokuulokeissa

JÄRVELÄN SEURAKUNTAKESKUS:

Jätepisteelle olisi parempi sijoituspaikka parkkipaikkojen läheisyydessä, jossa sijaitsee tällä hetkellä pahvi ja paperinkeräyspiste. Tällöin kulku keittiön läpi jätepisteelle loppuisi.

Jätepiste olisi katettava pikaisesti

Paperin- ja pahvin nouto kutsusta on hyvä ratkaisu.

Jokainen on itse vastuussa pahvilaatikoiden litistämisestä.

Sisälogistiikka toimisi uudella siivousvaunulla paremmin.

Korona-aikana biojätteen viikoittainen tyhjennys ei ollut kannattavaa. Taloudelliset- ja ympäristöhaitat olivat hyötyjä suuremmat.

VESIKANSAN SEURAKUNTAKESKUS:

Vesikansan seurakuntakodin parkkialueella on kunnan yleinen Rinki-keräyspiste jossa on keräysastiat pahville, paperille, metallille, lasille.

Seurakuntakodilta tuleva pieni määrä erilliskerättävää jätettä voidaan viedä sinne. Suuremmat määrät yritykseltä syntyvää jätettä ei kuulu kunnallisiin keräysastioihin.

Seurakuntakodin jätepiste on lukittu, valaistu ja verkotettu siisti tila, jossa on hyvin merkityt jäteastiat energia- ja sekajätteelle. Samoja jäteastioita käyttää myös vuokralainen. Tilassa on myös paristoille ja lamputille keräysastia.

Kerhotiloissa ja keittiössä kerätään biojäte, joka viedään kuitenkin sekajäteastiaan. Suntion ja vuokralaisen toiveena olisi saada kompostori seurikselle.

MESTA JA AURINKOKULMA:

Nuorille on hyvät lajitteluohjeet hyvin näkyvillä.

Roska-astioiden sijoittelu ei tue lajittelua, helposti saatavilla on vain energia ja sekajäte.

Mestan taloyhtiön roskakatos mahdollistaisi lajittelun kahdeksaan jätejakeeseen.

MISSIOKAMMARI:

Pienimuotoista ja siistiä toimintaa. Roskakatoksessa kahdeksan lajittelupistettä.

PARINPELTO:

Jäteastiat kaikille jätteille olemassa. Lajitteluastiat voisivat olla selvemmat.

Nuoret leiriläiset heikoimpia lajittelijoita. Tämä vaatisi systemaattista koulutusta.

KALLIOPIRTTI:

Jäteastiat kaikille jätteille olemassa. Tarvitaan sisällekkin erilliset astiat eri jätteille. Lajittelun opettaminen nuorille tässäkin kohteessa tärkeää.

SÄRSJÄRVI (Padasjoki):

Ulko jäteastiat kaikille jätteille olemassa. Tarvitaan sisälle majotuspuolelle erilliset astiat eri jätteille.

PADASJOEN muut rakennukset :

Padasjoen hautausmaalle hankitaan lisää jätekatoksia ja muodostetaan uusia keräyspisteitä lajittelun helpottamiseksi. Seurakuntakodille ja Pappilaan hankitaan lisää keräysastioita.

KUHMOISTEN rakennukset

Kuhmoisten alue poikkeaa jätehuoltomääräysten osalta, sillä kiinteistöjä veloitetaan hankkimaan keräysastiat *poltettavalle jätteelle* - keräysastia biojätteelle - keräysastia keräyskartongille - keräysastia keräyslasille - keräysastia pienmetallille - keräysastia keräyspaperille.

Muilta osin Kuhmoisten alueella voidaan noudattaa Hollolan seurakunnan yhteistä jätehuoltosuunnitelmaa. Tutkitaan mahdollisuutta lisätä keräysastioiden määrää sekä hautausmaalle että seurakuntakodille. Hautausmaalle hankitaan jätekatoksia ja muodostetaan uusia keräyspisteitä lajittelun helpottamiseksi.

JÄTEMÄÄRÄT JA KUSTANNUKSET:

Nykytilanteessa on mahdotonta tehdä vertailua lähivuosien tai -kuukausien välillä jätteen kokonaismäärän tai kustannusten osalta, koska tilastot heittelevät sen mukaan, miten tilaisuuksia on pystytty järjestämään.

Alla olevassa taulukossa vuoden 2020 ja 2021 avainluvut.

	VUOSI 2020	VUOSI 2021	
KOKONAISJÄTEMÄÄRÄ tn	50,603	44.474	-12%
KOKONAISKUSTANNUKSET €	14.619	16.730	+14%
HIILIJALANJÄLKI (CO2-PÄÄSTÖT) tn	1,312	1,254	-4%
KIERRÄTYSASTE %	27	34	+7%

JÄTEKERTYMÄT JAKEITTAIN:

	KOKONAISJÄTEMÄÄRÄ tn	JÄTEMÄÄRÄ/työntekijä kg
ENERGIA	9.9	165
SEKAJÄTE	13.78	230
BIOJÄTE	12.28	204
KERÄYSPAPERI	2.65	44
KERÄYSPAHOVI	4.83	80

kokonaisjätemäärään on laskettu kahdeksan kiinteistön jätemäärät

työntekijöitä on laskennassa 60 henkilöä

lisäksi syntyi seuraavia jätelajeja, joiden määriä ei kartoitettu

- keräyspaperi
- ongelmajätteet: loisteputket, paristot, akut,
- sähkö- ja elektroniikkaromu

Kertymät kohteittain								
Kaikki kohteet								
Ajanjakso: 1.1.2021 - 31.12.2021								
tonnit								
Osoite	Energia	Sekajäte	Biojäte	Pahvi	Pakkauslasi	Keräyspaperi	Pakkausmetalli	Yhteensä
Parinpellontie 173 HOLLOLA KK	3,232	3,24	3,264	0,386	0,448	0,6	0,196	11,366
Parinpellontie HOLLOLA KK	0,977	7,86	0	0	0	0,6	0	9,437
Keskuskatu 2 HOLLOLA	3,836	1,782	3,456	3,753	0,384	1,188	0	14,399
Särkääntie 1 HOLLOLA KK	1,152	0	1,776	0,192	0	0	0	3,12
Paimelantie 51 KALLIOLA	0,48	0,9	0	0	0	0	0	1,38
Kalliopirtintie KÄRKÖLÄ	0	0	1,392	0,29	0	0	0	1,682
Sammalistentie 1 JÄRVELÄ	0	0	2,394	0,211	0	0,264	0	2,869
Parinpellontie 19 HOLLOLA KK	0,22	0	0	0	0	0	0	0,22
Yhteensä	9,897	13,782	12,282	4,832	0,832	2,652	0,196	44,473

Sopimukset: Jätehuoltosopimuksia kilpailutettaessa pitää ottaa huomioon yrityksen kotimaisuus, vastuullisuus, läpinäkyvyys ympäristöasioissa, sekä mahdollisuus saada raportti oman toiminnan kustannustehokkuudesta ja kierrätysasteesta.

TAVOITTEET JÄTTEEN MÄÄRÄN VÄHENTÄMISEKSI JA HYÖTYJÄTTEEN KERÄYKSEN TEHOSTAMISEKSI:

koulutus, opastus ja neuvonta, selkeät ohjeet, hankintojen harkinta, lahjat ja muistamiset aineettomiksi palveluiksi, tuotteen elinkaaren huomiointi hankinnassa, ympäristömerkityt tuotteet, käsipyyherullat, tulostuksen harkinta, kaksipuoleinen tulostus, tarjottavan ruoan määrän optimointi, rasioiden kierrätys, kertakäyttöastiat pois, kierrätyskelpoisen materiaalin hyödyntäminen askartelussa, kirjojen ym. kierrätys, toimistopaperit käytetään suttupaperina, mustekasettien kierrätys, paristojen jälkikäyttö, panttipullojen erilliskeräys, huutokaupat, kirpputorit.

Kiinteistöhuolto: oikeat siivousmenetelmät, vedetön siivous, pesuaineiden annostelu ja määrien optimointi, suuret pakkauskoot, ammattikäyttöön tarkoitetut tiivisteaineet, keskitetyt hankinnat (LemKem, Heti, Katrin), akkujen ja öljyjen keräys ja kierrätys,

KEINOT, JOILLA JÄTTEEN MÄÄRÄ JA HAITALLISUUS SAADAAN VÄHENEMÄÄN:

Mahdollistamalla eri jätejakeiden syntypaikkalajittelu ja erilliskeräys saadaan sekajätteen määrä usein laskuun.

Kiinteistöjen kunnossapito, vaurioiden välitön korjaus ja huolto, ei turhan tavaran säilömistä.

Liite 2

Hollolan seurakunnan ympäristökasvatussuunnitelma

Seurakunnan ympäristökasvatuksella tarkoitetaan kaikkea sitä toimintaa, jonka avulla seurakunta kannustaa ja johdattaa seurakuntalaisiaan ympäristöystävälliseen ja kohtuulliseen elämäntapaan. Se on luonteeltaan laaja-alaista, kaikki ikäryhmät kattavaa, elinikäistä oppimista tukevaa toimintaa, jonka arvopohja perustuu kristilliseen uskoon. Tavoitteena on vaikuttaa asenteisiin, lisätä tietoisuutta luomakunnan tilasta ja etsiä tapoja kantaa siitä vastuuta. Ympäristökasvatus on tiedon etsimistä ja jakamista, tunteiden tunnistamista ja niistä puhumista sekä vastuullisuuden näkymistä toimintana. Tavoitteena on, että nämä tiedot, tunteet ja toiminta näkyvät läpäisyperiaatteellisesti seurakuntamme olemuksessa ja toimintamuodoissa.

Myös työyhteisönä olemme hyvänä esimerkkinä ympäristöasioissa ja vastuullisuudessa. Pidämme kouluttamalla ja perehdyttämällä huolta siitä, että työntekijöillä on riittävät tiedot ja taidot ympäristön kannalta kestävästi toimimisessa.

Ympäristökasvatuksen teologiset lähtökohdat

Ympäristökasvatuksen lähtökohta on luomisen teologiassa. Jumala on sanallaan luonut koko maailman ja asettanut ihmisen viljelemään ja varjelemaan luomakuntaa.

Kokonaiskirkon ympäristöohjelma (2008), johon Hollolan seurakuntakin osaltaan sitoutuu, rakentuu kolmen lähtökohdan ympärille, joilla pyritään kuvaamaan kristityn suhdetta luontoon ja Jumalaan: kiitollisuus, kunnioitus ja kohtuus. Kiitollisuus nousee huomiosta, että Jumala antaa kaikki lahjansa luodun välityksellä. Kunnioitus perustuu siihen, että luomakunnassa läsnä oleva Jumala tekee luodun osalliseksi pyhyydestään. Luomakunnan kunnioitus ja ihmettely on vastaus luodussa havaittuun Jumalan läsnäoloon. Kohtuudella tarkoitetaan elämäntapaa, jossa pyritään käyttämään oikein Jumalan lahjoja. Kohtuullisuuteen kuuluu pyrkimys vastuullisuuteen, joka ohjaa tekemään eettisiä ja kestäviä valintoja.

Hartaus- ja jumalanpalveluselämä

Luomakunnan teema näkyy jumalanpalvelus- ja hartauselämässä läpi vuoden mm. vuodenaikojen vaihtelussa, kylvön siunaamisessa, sadonkorjuun kiitospyhässä ja monissa luonnossa vietettävissä jumalanpalveluksissa ja hartauksissa.

Luomakunnan sunnuntai on yksi keskeisimmistä jumalanpalveluselämän pyhistä, joissa luomakunnan arvoa korostetaan. Sillä ei ole tarkkaan määriteltyä päivää, vaan sitä vietetään kirkkokäsikirjan mukaisesti jonakin touko-lokakuun sunnuntaina. Käytännössä luomakunnan sunnuntaita vietetään Hollolan seurakunnassa melko vakiintuneesti juhannuspäivän jälkeisenä sunnuntaina.

Lisäksi jumalanpalveluksia ja hartauksia vietetään mm. Hanneksen metsässä Paimelassa, leireillä ja retkillä leirikeskusten luonnossa, Laurin kirkon raunioilla Hämeenkoskella sekä metsäkirkoissa.

Viestintä

Seurakunnan eri viestintäkanavissa pidetään esillä ympäristöön liittyviä teemoja ja seurakunnan ympäristötoimintaa. Erityisesti sosiaalisen median kanavissa nostetaan esiin ympäristötapahtumia ja teemapäiviä. Mm. ekopaaston teemat, maailman luontopäivät ja Suomen luonnon päivä ovat mukana viestinnässä.

Jatkossa ympäristöviestinnän vuosikello ohjaa paitsi viestintää myös työalojen toiminnan suunnittelua.

Ympäristökasvatus kasvun kaaren eri vaiheissa:

Ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa lapselle annetaan kokemus luonnon tarkkailusta ja yhdessä ihmettelystä. Kiinnostus luonnon ilmiöihin otetaan huomioon ja näin pyritään vahvistamaan lapsen luontosuhdetta. Luonto on yksi keskeisimmistä toimintaympäristöistä kerhotoiminnassa. Käytännön toimina kierrätystä toteutetaan sekä roskien lajittelun opetteluna että esimerkiksi kierrätysmateriaalien käyttämisenä askarteluissa. Aikuiset näyttävät tärkeää esimerkkiä luomakunnan suojelemiseksi.

Ympäristökasvatus nuorisotyössä

Nuorisotyössä toimitaan luontoympäristöissä ja vahvistetaan näin nuorten luontosuhdetta. Pidämme huolen siitä, että työntekijöillä on riittävää osaamista näissä teemoissa. Leiriympäristöt keskellä luontoa antavat paljon mahdollisuuksia luontosuhteen kehittymiselle. Tulevaisuuteen, ympäristöön ja ilmastoon liittyvät ahdistuksen tunteet otetaan todesta nuorten parissa tehtävässä työssä. Keskeistä on luontosuhteen vahvistaminen ja toimiminen luontoympäristöissä. Ekologiset elämäntavat otetaan huomioon kaikessa nuorisotoiminnassa.

Rippikoulu ja isostoiminta

Rippikoulutyössä ja isokoulutuksessa toimintamallina on Vihreät riparit -konsepti. Lisäksi kaikissa rippikouluissa luonto on keskeinen toimintaympäristö. Rippikoulussa luomiseen, luomakuntaan ja omiin kulutusvalintoihin liittyvälle pohdinnalle on hyvä mahdollisuus. Harjaukselämässä ohjataan muiden teemojen lisäksi luomakunnan pyhyden äärelle.

Ympäristökasvatus elinikäisenä oppimisena

Aikuisten ympäristötietoisuutta vahvistetaan ja tavoitteena on sitoutuminen kestävään elämäntapaan. Aikuisille luontosuhde ja luonnossa liikkuminen ovat monille jo lapsuudessa opittuja elämäntapoja. Luontosuhteen vahvistaminen ja luomakunnan pyhyys ovat esillä toiminnassa.

Diakoniatyössä hävikkiruuan jakaminen on viime vuosien aikana noussut tärkeäksi toimintamuodoksi.

Luontopolut ja hiljaisuudelle rauhoitetut paikat

Luontopolut ja hiljaisuuden paikat

Seurakuntamme alueella on luontopolkuja ja hiljaisuuden paikkoja, jotka mahdollistavat hiljentymisen luonnon keskellä. Valmistamme lisää hiljaisuuden paikkoja sellaisiin paikkoihin, joissa ihmiset muutenkin liikkuvat.

Hautausmaat

Vehreät ja kauniit hautausmaat ympäri seurakuntaa tarjoavat monille hiljaisia paikkoja rauhoittumiseen. Eryityisesti joulun ja pääsiäisen aikaan osassa hautausmaista on myös valmistettu joulupolkuja ja ylösnousemuspolkuja rastipolkutyypisesti qr-koodeja myös apuna käyttäen. Hautausmaajuhlia järjestetään kesällä osassa hautausmaistamme.

Leirit, retket ja muut tapahtumat

Järjestämme leirit pääasiassa lähialueille omissa leirikesköksissämme. Olemme leireillä ja tapahtumissa ulkona ympäröivässä luonnossa. Ruokailuissa vältämme ruokahävikkiä, ja ohjaamme kaikenikäisiä osallistujia ottamaan ruokaa vain sen verran kuin tarvitsee. Leirien materiaalit tarpeissa otamme huomioon esim. kierrätettävät materiaalit.

Retkille lähdetään yhteiskuljetuksia suosien.

Kaikkien leirien, retkien ja tapahtumien suhteen pohdimme järjestelyjä myös luomakunnan, vastuullisuuden ja kestävän kehityksen näkökulmasta.

Verkostoyhteistyö ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen

Osallistumme maailmanlaajuisiin, kansallisiin ja paikallisiin ympäristötapahtumiin ja -kampanjoihin. Huomioimme muun muassa keväisen Earth Hour -tempauksen ja syksyisen Reilun kaupan viikon. Ympäristövies-tinnän vuosikellon valmistuttua työmuodoilla on käytössään uusi väline teemaviikkojen ja -päivien huomiointiin.

Teemme yhteistyötä paikallisten partiolippukuntien kanssa. Pidämme monissa yhteistyöhankkeissamme ja verkostoissamme rohkeasti esillä ympäristönäkökulmaa.

Liikkuva seurakunta

Ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin liittyvät teemat ovat esillä kaikenikäisten parissa tehtävässä työssä. Luontoympäristöt avaavat liikkumisen muodoille hienoja mahdollisuuksia. Liikkumisen teemat liittyvät tempauksina esimerkiksi yhteisvastuukeräykseen. Seurakunnan työyhteisössä liikunnan hyviä tekevät vaikutukset ovat esillä yhtenä työhyvinvoinnin osa-alueena.

Ympäristökasvatuksen seuranta

Ympäristökasvatusta arvioidaan jatkuvasti ja se on osa toimintasuunnitelmaa, väliarviointia ja toimintaker-tomusta. Ympäristökasvatussuunnitelmaa voidaan edelleen täydentää ja kehittää ympäristödiplomikauden aikana. Seuranta tehdään työmuototasolla, mutta myös kokonaisuutta arvioiden.